

51
-46
Е. С. БЕНЬЯМИНСОН.

**СКАРЛАТИНАЛА
КАНАЙДА
ТАРТЫЖАР**

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЬТЫН'
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
1939

61
Б-46.

Е. С. БЕНЬЯМИНСОН.

СКАРЛАТИНАЛА

КАНАЙДА

ТАРТЫЖАР

ф.
р.
р.
р.

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЫН
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
1939

Скарлатина дегени кандый оору, ол канайда дьугуп дьат база оору канайда ёдюп турганы брошюрада айдылып дьат. Оору улусты эмдеери ле скарлатинала оорурын токтодор керегинде билдирю берилип дьат.

БАЖАЛЫКТАРЫ

Скарлатина дегени ол—дьугушту оору	3
Скарлатинала канайда дьугушталар	3
Скарлатинага чыдаамал	5
Скарлатина канайда табылып база канайда ёдюп дьат	6
Скарлатина тужунда осложнение	8
Скарлатинала оору кижининг кийнинен дьюрериле эмдеери	10
Скарлатинаны озолодо токтодоры	13
Скарлатинага удур, коруланар прививкалар	16
Капиталдын оросидорында ла СССР-да баланын оорузыла тартыжу	19

Скарлатина дегени ол—дьугушту оору

Дьугуш оорулар, микробтордон' табылып дьат, кёскё кёрюнбес оогош тынду немелерден' табылып дьат, оларды тегин кёслё кёрюп болбос. Микробторды, микроскоптын'— дьаанада кёрёр шилдю, ан'ылап эткен прибордын' болужыла кёрюп дьадылар.

Бир канча дьугуш оорулардын' шылтагы болгон кёп микробторды ученыйлар, юренип, таап тургандар.

Дье, ондыйда болзо, оларды ойгозоочы (микробы) дьарталып тургузылбаган дьугушту оорулар бар. Ондый ооруларга база скарлатина да келижип дьат.

Скарлатинанын' ойгозоочызы, учуна дьетире лаптай дьарталгалакта болзо, бу микроб, бойынын' дьугушчаан'ын узак ёйгё, (бир-канча айдын' туркунына) чеберлеер аргалу болор дец, ученыйлар тургузып тургандар. Демдектезе, скарлатинанын' дьугужы, оору кижинин' алдындагы тудунган- кабынган, эмезе онын' туразында дьаткан дьёёжё ажыра бир-канча айдын' бажында ёскё кижиге дьугушталардан' айабас.

Скарлатинала канайда дьугушталар?

Скарлатина тужунда, элден' озо кижинин' тамагы ооруйт. Онын' учун, скарлатинала ооруган кижинин' тюкюрюги ле чилекейи дьугушчаан' болуп дьат.

Оору кижиге, дьёткюрген, чючкирген, куучындаган, каткырган тужунда, оогош тамчы тюкюрлик, чилекейле кожо, айландыра турган кейге, кёп тоолу микробторды таркадып дьат. Кайда, микробту, тамчы ошкөш чилекейле тюкюрлик тоозындалып турган кейди, су-кадык кижиге, кийдире тартынып, скарлатинала дьугушталып дьат (скарлатинала дьугушталарынын' тамчылу эби.)

Бу, оок, быркырууш тюкюрлик ле чилекей табчнан' тужиш, оору кижинин', ич-кийимин ле тёжёгин, айл ичинин' немелерин ле оору кижинин' кыбындагы ёскёдё дьёёжёни дьугуштап дьадылар. Кадык улус, бу немелерле тийижиш, скарлатинала дьугушталып дьат. Быркырууш микробтор

кургаган сон'ында, кейдин' экинчиле тоозынла кожо, тура сайын, онойдо ок оны айландыра таркап, онойдо скарлатина-нала дьугушталардан' айабас (скарлатинала дьугуштала-рынын' тоозынду эби)

Оору кижинин' билезинин' улустарыла онын' кийни-нен' дьурген улустар ажыра, скарлатинанын' дьугужы-дьен'ил дьугужардан' маат дьок Скарлатинала оорунун' дьюзюн бапка шылтактарын шин'деп, бу оорудын' дьугу-жын алып дьуречилери, скарлатинала оору улусла тийиш-кен улус болгон деп, санитарный врачтар кеп катап тур-гузып тургандар.

Скарлатинанын' дьугужын, алып дьурерге дьен'ил деп, бу Англиядагы болгон темдек, дьозок болор учурлу. Бир-городто, почтальоннын' эки балазы, скарлатинала ооруган болгон. Почтальон десе, ол ок, кайда оору балдар дьаткан кыпта, письмолорды ан'ылап турган. Онын' кийинде, почта-льон, письмолорды квартиралар сайын дьетирип олорло ко-жо скарлатинанын' дьугужын таркадып турган. Онон' улам, бу городто, бу оорунун' эпидемиязы дьайыла берген (ал-баты ортозында таркаары). Качан, дьан'ысла, бу скарла-тинала ооругандарды больницага дьатырып, почтальоннын' туразында дезинфекция эткурген сон'ында, городто, скар-латинанын' оорузын таркадары, токтой берген.

Скарлатинанын' дьугужы, онойдо ок, кандыйла **аш-курсак** ажыра дьугушталардан' айабас, олор оору ки-жиле кожо дьаткан болзо. Анчалала сют, онойдо ок, скар-латина таркадарынын' шылтагы болуп дьат.

Ондый эпидемия, 1923 дьылда, Англияда, Бирслем городто табылган. Ол, мунап' болгон деп, санитарный врачтар тургузып тургандар, не десе кайда, городко сют тартып турган фермада, ондо иштеп тургандардын' балдары, ол тушта скарлатинала ооруган болгондор. Ка-чан, дьан'ысла, бу фермадан' сют садарын токтодып, сютти дьан'ысла, кайнаткан сон'ында ичип турзын деп, городтын' албатызына дьакарган сон'ында, скарлатинанын' таркаары турген токтоп калган.

Скарлатинанын' дьугужын алыжары, сран'ай дьен'ил деп, айдылган темдектер, дьеткил дьартап турулар. Скар-латинала тартыжуда, общественный иш, кандый дьаан уч-урлу болуп турганын, бу темдектер, дьарт кьргюзип турулар.

Скарлатинанын' тес источниги оору кижини, бойы болот. Оору кижинин' тийген бастыра дьееже, аш-курсак-ла ичинде курсак арткан аяк-казан анайда ок дьугушчаан' болуп дьат.

Скарлатинага чыдаамал

Скарлатинала кѣп дьаны оок дьаштуда ооруп дьадылар. Скарлатинала бастыра ооругандардан' 90 процентке дьуугы, 20 дьашка дьетире дьаштулар болуп дьат. 5 дьашка дьетире балдар скарлатинала кѣп дьаны ооруп турадылар. Оорунун' ас проценти 15 дьаштан' ѳрѳ дьашка тюжюп дьат. 3—4 айга дьетире эмчек балдар, скарлатинала каа-дьаала ооруп дьадылар.

Скарлатинала экинчи катап, сюрекей ас ооруп дьадылар. Скарлатинанан' алдында ооругандар, онын' дьан'ы оорузына удра ан'ылу чыдаамалды таап, эмезе канайда айдатав эди, олордо иммунитет—бу оорунан' алдырышпазы бюдюп дьат.

Мундый сурак болот: скарлатинала бастыра балдар нее, оорубайдылар? Бу оорунун' тоозы, баланын' дьажынан' кааманду болуп, ненин' учун кубулат?

Бу баштапкыда муныбыла дьарталып дьат, не десе кѣп балдар энезинин' угы аайынча скарлатинага чыдаамалду болорын таап дьадылар (угы аайынча, иммунитет)

Экинчизинде, кѣп тоолу балдардын' эди-канында, качан олордын' эди-канына скарлатинанын' дьугужы ас туштап турганда иммунитет иштелип дьат. (естественно табылган имунитет).

Ондый бала канча креси дьаан болгондо, ондо скарлатинага удра иммунитет табар аргазы онойдо ок дьаан болуп дьат.

Онойдо, балдардын' угы аайынча тапкан чыдамалы, тегинде сюрекей ас дьюрип дьат. Естественно табылган иммунитет, онойдо ок, баланын' эди-канын уяндадып турган дьюзюн-дьююр шылтактардан' улам бойынын' кючюн, дьылыттардан' айабас. Олордын' тоозына, ѳткѳн ооруларчике эмес азырал, дьюрюм-дьадын дьанынан' антисанитарный айалгала ѳскѳзиде келижип дьадылар.

Баланын' скарлатинала ѳскѳдѳ дьугуш ооруларга удра чыдамалын тын'ыдар керегинде, баланын' ару кейге дью-рериле, чике азыралла, физический культурала, ѳскѳлѳрилле де эди-канын кыйалта дьок тын'ыдар керек.

Баланын' чике ѳзѳринин' ле тын'ырынын' ондый условиялары, ончозынан' артык, квалифицированный улус туружып турган дьакшы тѳзѳлгѳн ясляларда, балдардын' садтарында ла тураларында дьеткилделип дьат. Бу учреждениелерге бойынын' балдарын берген ада-эне-лери, педагогический ле врачбный улустарла дьуук колбулу болор

керек. Олорго бу, айыл-дьуртында бала кийнинен' чике дьурерин, онын' эди-канын тын'ыдып, бектеп аларына болыжын берер.

Скарлатина канайда табылып, база канайда ёдюп дьат

Скарлатинала ёскёдё дьугуш оорулар тужунда, оорунун' темдеги дьугушталганла тарыйында билдирбей дьат. Оорунун' тын'ырына, кыйалта дьок ан'ылу ёй керек. Бу ёйдин' туркунына кижинин' эди-канына кирген микробтор, кёптёп, этке бойынын' коронын токсинды салып дьат, ол дезде оорунун' болорын некеп дьат. Дьугушталганынан' ала оорыры оорунун' инкубационный (дьажытту) ёйи деп, адалып дьат.

Скарлатина тужунда бу ёй, 5-н' ала 12 кюнге дьетире узап та турардан' айабас. Дье, кажы бирде, скарлатинанын' молниеносная дейтен кёп (формады) кёрюнүп дьат.

Бу форма, дьугушталган кийнинде 48 частын' бажын-да билдирип дьат.

Оору кижини, оорунун' инкубационный ёйинде дьугушчаан' эмес болор. Дье ондында болзо, ол, онын' оорузы качан билдирери дьарт эмес болгон учун, коркушту болуп дьат. Онын' учун, скарлатинанын' дьугужын мунап' ары таркадарын токтоодор керегинде, скарлатинала оорудуларла тийишкен балдарды, кыйалта дьок бёлюп турар керек. Олордо бу оорунун' темдеги билдирер бе деп, дьартап аларга, 12 кюннин' туркунына олордын' кийнинен' ары адык-таар керек.

Оорунун' баштапкы билдиргени, бу-курсак дьиер кююни дьок уядаганыла тумуурыганы болор. Кичинек балдар токына дьок, чёрчёктёй берер. Ол тушта баланы врачка кёргюзер керек, ол дезде кажы-бир темдек аайынча ооруны танып, оны оноп' ары дьен'илткедий немени эдип дьат.

Кенетийин бала сооп, ого соок болуп, оны калтырадып, онын' кийнинде эди каны изий берер. Ан'ылу температура (эдинин' изюзи) 39 градуска дьедип оноп'до ажып дьат. Ол тушта температуранын' бийиктеери, кююни булгаларыла, кузып турарыла, токынаазы дьок болорыла база улаарарыла мундый бийик температура тужунда кажы бирде баланын' сагыжы да чыгып турар.

Эди каны тын'ыда изигени, токсин деп (короннын') кёп тоозыла дьарталып турат, оны дезде микробтор бюдюрип, баланын' эди-канына чыгарып салган болуп дьат.

Оорунын бу ёйинде, оору кижиге врачты кыйалта дьок алдырар керек. Врачка, оору баланы тартарга дьарабас. Бу баштапкызында оору кижиге дьаманын дьетирип, экинчизинде дезе, эмденер учреждениенин улус дьуудар дьеринде ёскёдё балдар дьюрерден айабас, оору бала, олорго дьугуш экелеечизи болуп дьат.

Скарлатинала ооруган баланы, тургузала больницага дьатырар керек.

Дьадын-дьюрюм дьанынан дьакшы айалгада дьаткан биледе, оору кижиге, онын больницада тузаланатан бастыра немелерди, онын кийнеген дьюрерин ле врачевный шин'юю тургузарын, ончозын дьеткилдеп, берер аргазы дьок болот.

Кандыйда кичеемкей эне, ончозын шин'деп, онын кёдрезин, врачтан бир ёйдё сурап, угып болбос. Ол, керек ёйдё, балага керектю большты дьетирип, эмезе кажы-бир немени эдип болбой до турардан айабас, ондый шылтак балага дьаманын дьетирет. Онон башка, айылда оору кижини айландыра дьургендер, канайып та чеберленип турган болзо, олор ёскё балдарга ооруны дьугуштырардан айабас.

Оорунын 2-чи кюнюнде, баладан оок быдыруун чыгып, ол эн баштап тёжюнде ле ичинде кёрюнип, онон, бастыра эдин ле дьюзин бюркеп дьат. Эдинин бастыра терези, кызыл, чоокыр болоберет. Быдыруунды, анчадала неме дьаанадар шилле лаптап кёргёндё, онын кызылы, кажыла оок, койылып турган, бийик тостоктордон туруп дьатканы кёрюнип дьат. Онон улам, терени сыймап кёргёндё, кадык тередий килен эмес кодырманду болор. Дьюзюнин терези, чоокырлана кызарып дьат. Оозы тумчугыла ээгин айландыра терези, алдындагыла аайынча куу болуп артып дьат. Бу, скарлатина оору кижиге, башкаланып турар бюдююзин билдиртип дьат.

Карызынын кыптарында, чандырында, кайда, ич кийимнин дьуурыгы дьажу эдин ёйип турган юйелеринин алдында, боромтык кызыл ён'дю дьолдор болор.

Быдырууннын чокым кызылы, оорунын 3—4 кюнюнде кёрюнип дьат. Онын кийинде быдыруун, кугарып дьюреле, удабай, сран'айда дьылыып калар.

Оорунын билдирген баштапкы кюндеринде, баланын тамагында ангина эмезе жабо дейтен кыскылтым кёрюнет. Тамактын берстери ле тили, кюрен'тим кызыл болор.

Ол тужунда тамактын берстери тижип, баланын тамагында оору табылып, онон улам неме ажырарга ачу болор.

Тижиген тамак берстеринде, ак-сары ён'дю кыртъштар бю-дер. Уур айалгада, тамактын' оорузы тумчуктын' ичине кёчюп, ол тушта, тумчыктан' кёп дьаман ён'дю неме агар.

5—7-чи база каа-дьаа 9-чы кюнде, тамакта оору ёдюп, температуразы дьабызап дьат. Бу тужунда оору кижидьакшы деп билинип, курсак сурап, токынаалу ла дьыргалду боло берер.

Быдыруун дьоголгон кийнинде 7—8-чи, кажы—бирде 10-чы кюнюнде ооруган кижинин' терези тюлеп, сойылып турат. Быдыруун канчала кире кызыл болгон болзо, тюлеери ончо ок тын' болуп дьат. Ол тушта терези, элген-ти дьарма члап, оок болчок бюджетю болуп, тюжюп дьат. Колдорындала тамандарында терези, кажы-бирде, анчадала дьалбак болуп тюжюп дьат. Теренин' тюлеп тюжери, узак ёйгё, чёйилип, дьаантайын оорунын' 40 кюнюне, кажы-бирде онон'до орой божоп дьат.

Скарлатина тужунда осложнение

Оорунын' 10-чы кюнюнде, бала бойын дьакшы деп билинип, он'доло бергендий болзо, бу,—оору ёткён, баланы су-кадык деп, токынаарга дьараар деп турган эмезин, эске алынып турар керек.

Амыр-энчю, тёжёктё тудары, баланын кийнинен кичеенип дьюрери, врачтын' дьёбин ле дьакарузын чике бюджетюери, анчадала бу ёйдё кыйалта дьок, керектю болуп дьат. Качан скарлатина дьен'ил ёдип турган болзо, оорунын' уур салтарынан' онойдо ок чеберленер керек.

Тамак берсинин' тегин оорузы, ирин'дю ооруга кёчёр-дён' айабас. Ол тушта, тамак берстеринде ирин' кён'дёлёп дьат. Олор, кажы-бирде бойлоры дьарылып, дье кажы бирде десе, врач оору кижиге операция эдип—кескедий болот. Ондый операцияны, ирин'ди чыгарып, оныбыла тамакта тижикти кичинектедерине ёткюрип дьат. Тамак—берсттин' ирин'дю балузы 3-чи неделинин' ортозында-ба, эмезе учунда ба билдирип дьат.

Тамак-берсттин' ирин'дю балузынын' кийчинен' анайда ок, (кажы-бирде эмезе ол ок ёйдё) мойыннын' эки дьанында дьаткан берстеринин ирин'дю балузы, билдирип дьат. Ол тужунда, оору кижинин' мойынында ён'зире тижиктер билдирип, тюрген кемине дьаанап, ирин'тип дьат. Ирин' кён'дёлёнип, бойыда дьарылардан' айабас, эмезе олор, врачтын' кирижерин некеп дьадылар. Тамак берстеринде-ле эмезе мойын берстеринде балулар, эди-канынын' изири

дьян'ыдан' бийиктеериле юйдежилип, онзы десе 39—40 градуска дьедип турар. Бу оору, дьеткил уур болуп, кажы-бир шылтакта каннын' дьугушталарын некеп, ёлюмге дьетирип турар.

Скарлатина тужунда база бир салтары, бёёрёктин' оорузы болуп дьат. Ол дьяантайынла оорунын' 2-чи неделизинин' учында башталып дьат.

Бу балуны, оору кижинин' кийнинен' дьурген улустар, тургенле танып дьадылар, ненин' учун десе, оору кижисийип, сидигинин' ён'и тын'ыда боромтык, дье кажы—бирде кыскылтым болор. Оору кижинин' сидигинин' шин'жюзи, бёёрёк оору деп кёргюзип дьат. Сидикте белок (ак-неме), дье кажы—бирде кан бар болот.

Бу скарлатинанын' сюрекей уур салтары болуп дьат. Оны билип албай, эмесе бёёрёкти эмдеерине кичеемдыни дьеткил салбас болзо, скарлатинанан' дьазылгандар, дьяжына бёёрёгинен' оорулу болуп, артып калардан' айабас. Бёёрёктин' оорузы, эттин' дьюзюн—дьююр юйелеринин', анчадала дьюстин' ле дьодонун' тижип турарыла дьяантайын юйделижип турат. Ол тушта, эди-каны, катап изип дьат. Бёёрёктин' оорузы, кажы-бир шылтакта, узак ёйге, узак дьат. Ол, скарлатинанан' дьазылган кижиде, 1—2 ле онойдо ок, 3 айга узак турат.

Скарлатина кёп дьянынан' **ортон кулак** дейтен, кулак ичинде оорула улалып дьат. Бу оору, кулактын' юди, тамакка дьуук болгоныла дьарталып турат.

Ортон кулак, кичинек чоол (трубка) ажыра тамакка биригип, онын' юйди десе тамак берсинин' кийинде болуп дьат. Балуну, бу трубка аайынча кулактын' ичиндеги юдине кёчип дьат. Бу оору, оорунын' башталганынан' ала 2-чи недеде дьарт билдирип дьат. Кулактын' ичиндеги ирин'дю балунаан' улам, ирин' кён'дёлёнип, (нарыв) бюдюп, ол эдинин' изири бийиктеериле тын' оорурыла юйдежилип дьат. Ортон кулактан' ирин'ди чыгарарына кичинек операция эдип—кулактын' тыш дьянынан' ич дьянындагы юдинен' бёлюп турган (табыш угар) барабанный перепонканы ёткюре кадап дьат. Бу операцияны, дьян'ысла врач эдип дьат. Ирин' бойыда, барабанный перепонка ажыра дьярылып турат. Бу эки шылтакта, оору кулактан' ирин' агып, ол узак ёйгё чёйилип те турардан' айабас.

Ортон кулактын' оорузы дьяантайын бюткюл дьазыларыла божоп, дье кажы—бирде, кулактын' угарын артадып, база каа-дьяа дьазылган улустарда сран'ай кулак укпаста болуп калганы кёрюнип дьат.

Кажы-бирде, ирин' ортон кулактан' барабанный перепонка ажыра дьарылып чыкпай, дье сёектин' терен'ине кирип дьат (бу сёек, кулактын' кемирчегинин' ары дьянынан' терен' сыймалып дьат.). Бу оору, эди—канынын' изири бийиктеериле юйделижип дьат. Бу шылтакта, операцияны, дьяантайын эткедий болор.

Скарлатинанын' салтары дьюректин' ооруларыла база **скарлатинозный ревматизм** дейтен сарсу—кобык болуп дьат (юйе сёектин' оорuzu).

Дьюрек дьянынан' скарлатинанын' салтары, онойдо ок, оору башталганынан' ала 2—3 неделеле кёрюнип дьат. Качан бу салтар оорунан' улам, бастыра дьюрюмине **дьурегинен' оорулу** (порок сердца) болуп, артып турган шылтактар дьарт болуп дьат.

Оорунын' 2-чи неделезинде билдирген сарсу—сап тужунда, сан-сабарында оору билдирип, олор канча—кирези тижип дьадылар. Бу оору, онойдо ок эди—канынын' изюзин кёдюрериле юйдежилип дьат. Юйелердин' оорuzu, кажы бирде, ирин' туюлип (нарыв) бюдериле мундый оору тужунда сюрекей кюч, кезек курч оорынкай болуп турарыла каттай, ирин' дю ооруга кёчёрдён' маат дьок. Ондый оору, кижинин' дьюрюмине дьяантайын коркышту болот.

Дьугушкан сон'ында 48 частын' бажында билдиретен, скарлатинанын' ондый тюрген форма (бюдюзю) керегинде, бис айткан болгоныбыс. Оорунын' ондый формазы (кеп-бюдюзю) эрчимдю, тюрген ёдюмиле башкаланып дьат. Бу, токсиндардын' (корондордын') кёп тоозын бюдюрип турганыла дьарталып дьат. Оору кижы, скарлатинанын' мундый кеп—бюдюзю тужунда, оорунын' 3-чи кюкюнде ёлюп те турганы каа-дьяа эмес болуп дьат.

Скарлатинала ооруган кажыла 100 кижинен', оорунын' тынынан' ма бюдюзинен' кёрё, 5-н' ала 15 кижиге дьетире ёлюп дьат.

Скарлатина тужунда, салтар оорунын' болор аргазы бар деп, бистин' бичигенибиске кичеемдьини салып, анчадала оору кижини больницага тюрген дьатыргыссын деп, кыйалта дьоктон' дьякып дьат.

Скарлатинала оору кижинин' кийнинен' дьюрери ле эмдеери

Скарлатинала оору улусты эмдеер эби, дьюзюн-башка болуп база оорунын' бюдюзинен' ле онын' уур айалганынан' камаанду болуп дьат.

Скарлатинаны эмдеерине ан'ылу эмди, медицина эм— тургуза билбей дьат. Оны эмдеери, оору канайда ёдюп турганынан' ла ол кандый салтар берип турганынан' ка- маанду болуп дьат.

Скарлатинаны дьан'ысла, врач эмдеп дьат. Дье, эм- деп турганынын' дьен'юзи, анчадала оору кижинин' кий- нинен' чике дьюреринен' камаанду болуп дьат. Больница- да, оору кижинин' кийнинен' дьюрерин, медицинский ил- чилер дьеткилдеп дьат. Скарлатинала оору кижини, ол бо, ёскё бё, шылтак аайынча айылында артырган тушта, онын' кийнинен' кёрюмдылю дьюрерин айылдын' улузы дьетки- лдеер учурлу.

Онын' кийнинен дьюрери, неде болуп дьат? Скарлати- нала оору кижини анчадала сранай амыр-энчюде дьадарын керексип дьат. Дьарык, ару кей ле ару-чекте дьадары— оору кижинин' кыйалта дьок условиялары ондо болуп дьат. Дьарык, ичи ару, тюн'ей температуралу, дьяантайын эзин- делип турган кыпты, ого кыйалта дьок, дьеткилдеп берер керек (темдектезе, дьылдын' соок ёйинде цельсия аайын- ча дьылузы 15—20 градуска, дьедип турзын.

Не дезе, дьян'ынан' скарлатинала юйдиреп ооруган кижиге тын'-дьяманын дьетирерден' маат дьок, оны соокко тон'ып, кей аларынан' кыйалта дьок чеберлеер керек. Дье бу, ондыйда болзо, кайда оору кижини дьаткан комнатаны эзинделтпес дегени эмес болуп дьат. Оору кижини дьяк- шы дьуурканбыла дьяпкан болзо, комнатаны эзинделткени ого дьяманын качанда дьетирбес. Дьайгыда, оору кижинин' дьаткан комната, кёзнёги ачык болор керек.

Оору кижинин' тёжёгин дьяантайынла дьякшы дьуу- надып салган болор керек Аргалу болзо, оору кижинин' ич кийерле тёжёк бельелорын, анчадала ол терлеген кий- нинде, дьяантайынла кыйалта дьок солып турар керек. Терден' улам чыкталган кийим, кей аларына туза дьети- рерин эске алынар керек. Узак дьатканынан' оору кижиде балу бюдерин токтодор керегинде, оору кижини бир дья- нынан' бир дьянына эмезе сырт дьянына ан'дандырып, кюнине канча катап солып дьат.

Оору кижинин' эдин ару—чекте тударына анчадала анылу кичеemelди салгадый болуп дьат.

Бир эмеш аракы кошкон (стакан аракынын' 3 юлюзин литр сууга) эмезе ароматный уксус кожып (комнатанын' температура) аайынча сооткон суула, оору кижинин' тере- зин кюнине 1—2 катап дьунар керек. Бу иш, оору кижини-

нин' эдин ару—чекте чеберле еринен' башка, оны балу бюдеринен' корулап дьат.

Оору кижиния' тижин, тиш арчыйтан порошокту щетка арулап дьат. Оору кижии тамагын аргалу болзо, дьяантайынла сууга колыштырган водороттын' сууга кожор (эмнин' эки калбагын бир стакан сууга) кожып, марганцово кислый калиянын' сууга колыштырганыла (суу суюк чанкыр ёндю болзын деп, эмезе кайнаткан суунын' бир стаканына бир—канча кристалликтер кожып), эмезе (суула колыштырган тусту кайнаткан суунын' бир стаканына бир калбак тус) кожып оору кижии аргалу болзо, тамагын дьяантайынла дьайып турар керек. Оозын дьунуп билбес, эмчек ле оок балдарга, анчадала ажанып божогон сон'ында, дьяантайынла ару суу берип турар керек.

Оору кижини чике азраары, дьяан учурлу болуп дьат. Ого, дьенил курсак: сют, аарчы (творог) маала ажынын' мюнин, такчыган картов, дьиилек, дьюзюн дьююркаша, дье кажы—бирде врачтын' дьебиле бир эмеш эт ле калаш, берип турар керек.

Оору кижини эмдеери ле анайда ок азыраары, оорунын' чамыркаарын токтодып, омор башталган болзо, омордын' ёдююзин дьен'илтер счедыла ёткюрюлип дьат.

Эли-каны тын'ыда изип турган тужунда, оору кижинин' бажына, соок компрес (соок сууга чыктайла сыга туткан полотенца) ла тошту эмезе соок суулу пузырь салып дьат.

Оору кижинин' айалгазы кемдьоксынып турган болзо, ого ванналар эдип дьат. Ваннада суунын' температуразы, оору кижинин' температуразынан' 1—2 градуска дьабыс болор керек. Оору кижии сууда дьаткан тужунда, суунын' температуразы, цельсиянын' 32—30 градустарына дьетире дьабызазын деп, ваннага тын'ыда серююн суунан' эмештен' кожып дьат.

Скарлатинаны эмдеерине калганчы ёйдё, башка эм **сыворотканы** тузалавып тургандар.

Бу эмнин' учуры, мунайда дьарталып дьат.

Кёп шылтактарда, оору кижинин' тамагында ан'ылу башка микробтор-стрептококктор бар деп, скарлатинанын' ёдюмин юренип тура, ученыйлар тургузып тургандар. Бу микробтор кючтю корон—токсинды бюдюрип, ол десе скарлатина тужунда ооруны некеп дьат. Кижинин' эди—канында, бу токсиннан' башка токсинга удур бюткен анти-токсин бюдюп, ол десе кижинин' канында табынан кёптёп дьат. Онойдо кёптёгён антитоксинду скарлатинала ооруган

кижинин' канынын' сыворотказын, скарлатинала ооруган кижинин' эдине кадап дьуктурар болзо, скарлатинанын' микробторынын' бюдурген токсинга дьаманын дьетирип, ошон' улам оору кижинин' эди-каны, ооруван' дьенил дьа-зылып дьат.

Аттарга стрептококковый токсин деп, коронды дьукту-рар дьолыла, олордын' канында дьеткил тоолу антиток-сидарды кептедип алар деп, узак шин'жюнин' кийнинде, ученыйлар, онсйдо тургузып тургандар. Ат, онын' су-ка-дыгына дьаманын дьетирери дьогынан', дьеткил кеп кан берип онын сыворотказын десе, скарлатинала ооругандарды эмдеерге, эмнин' сыворотказы эдип, тузаланып дьадылар.

Скарлатинанын' микробторынын' коронына дьаманын дьетирер антитоксин деп, коронды ачып ла тузаланганы врачтардын' (эмчилердин') колына сюрекей баалу дьепсел берген. Бистин' орооннын' эмденер учреждениелерде эмди-ги ёйде бу средствоны элбеде тузаланын турулар.

Скарлатинаны озолодо токтодоры

Бастыра дьугуш ооруларла ол тоодо скарлатинала тар-тыжарынын' тес средствозы бу, - ару—чек болоры учын тар-тыжу болуп дьат. Балдардын' учреждениелеринде ле ал-дынан' дьадын— дьюрюминде санитарный минимум дейтен оздоровительный мероприятияны кату ёткюрери, скарлати-наны таркадарын тын'ыда дьабызадып дьат.

Колкючиледьаткандардын' элбек албатызы, скарлати-нала тартыжуда активно туружар учурлу. Онын' учун, кажыла кижиде, скарлатина балдарга незиле коркышту бо-луп турганын база бу ооруны канайда токтодорун кыйал-та дьок билер керек.

Скарлатинала ооруны токтодор керекте, ооруны дьай-дырбай токтодор иш дьаан учурлу болуп дьат.

Скарлатинала ооруганы дьарталып тургузылган ла туш-та оору кижини ол ок тарыйында больницага дьатырар керек. Муны дьанысла оору кижинин' дьилбюзине эмес, дье айландыра тургандардын' да дьилбюзине кыйалта дьок эдер керек деп, бис, дьартаган болгоныбыс. Анда, кайда оору кижиде, санитарный врачтын' дьебиле айлында артып турган болзо, оору кижини тургузала башка комнатага дьатырып, дье онын' кийнинен' дьюрери ан'ылу бир кижиге берилер керек. Дьугуш ооруларла ас кижиде тийижер болзо, таркадарынын' аргазы анайда ок ас болор. Оору кижинин' кийнинен' дьюрген кижиде, оору кижинин' кыбында улайла

дьюрип, ол комнатаны, дьянысла кыйалта дьок шылтак болгондо, артырып дьат. Оору кижинин' кийнинен' дьюрип турган кижиде, кыпта дьюрер тужунда дьунарга дьенил кийимле эмезе халат кийип дьат.

Кайда, оору кижиде дьаткан кыптын' эжигинде, кандый бир дезинфекцировать эткен растворло юлюштеген бес салып дьат (темдектесе лизоланын' 3 процент растворула). Оору кижинин' кийнинен' дьурген кижиде оору кижинин' кыбынан' чыгып дьада, (халат, копотло ёскёлөринде) уштып, колын, самынла дьякшы дьунып, ёдюгинин' ултанын, эжикте дьаткан чыктаган беслө арчып дьат. Оору кижинин' кыбына кирерде, онойдо ок, бозогодо белетеп салган галошаны кийип, оной ойто чыгарарда, бозого до ок, артырар керек.

Оору кижинин' кийнинен' дьюрип турган кижиде, комнатанын' полын, кандый-бир дезинфекцировать эдиц, чыктаган беслө кююн' сайын арчып турар керек.

Оору кижинин' отурган горшокты алып чыгарарынан' озо, ологорго дезинфицировать эткен раствор урар керек. Оору кижинин' кирленген, ич кийерле тёжёнёр бастыра кийимдерин, онын' кийнинен' дьурген кижиде, оору кижинин' кыбында, дьястыктын' кыбынала эмезе корзинага дьууп, салып дьат. Бу кийимдерди, ёскё кийимдерден балшка, удурумга дезинфицировать эткен растворо, (лизоланын' 3 процент растворунда) юлюштеп, дьунып дьат, эмезе сода база щелок кожып бастыра кайнадып дьадылар.

Оору кижинин' тумчугын ла оозын, платокло эмес, дье кичинек ару бес лө арчыр керек, ологорды дьезе дьяантайынла чаазын таарга дьууп, оныла кожо ёртөп салып дьат.

Скарлатинала оору кижинин' кыбына, балдарды кандыйда шылтакта божодорго дьарабас. Ол кыпка дьяан улусты, дьянысла кыйалта дьок шылтак болгондо, божодып дьат. Дьяан улус, квартиранын' арткан комнаталарына, бойынын' кёрюп-таныштарына ла производството дьугушты таркадардан' айабас.

Оору кижиге ле онын' кийнинен' дьурген кижиге, ашкурсақты, оору кижинин' кыбына кирбей дьадып, эжик ажыра берип дьат. Общый казан—айакла кожо дьунарына, скарлатинала оору кижинин' кыбынан' кёнөк—аякты чыгарарын, качанда божотпос керек. Бу кёнөк аякты, кайда, оору кижиде дьаткан кыпта, онын' кийнинен' дьюрип турган кижиде дьунып дьат.

Оору кижини больницага дьатырган сонында, дье база айлында да арткан болзо, ол дьазылган сон'ында онын'

айлында (дъугуш дьок эдеринин') дезинфекциязын ёткюрерине кыйалта дьок иш эдер керек.

Дезинфекцияны, бу керекке ан'ылу юредип салган улустар, дезинфекторлор ёткюрип дьат.

Дезинфекцияны ёткюрер аайы, бу кийинде айдылып дьат.

1. Оору кижинин' алдындагы кийген, бастыра тѣжѣгиле ич кийер кийимдерин база дьунулгадый кийимдерин кандый-бир дезинфекцировать ёткен растворо (лизоланын' 3 процент раствороында) юлюштеп, эмезе щелок ло сода кожып, кайнадып дьат.

2. Кийер платьялар, дьылу кийимдер, дьастыктар, анылу камерларда дезинфецировать эдилеп дьат Дьурт дьер де ондый камерлар дьок болзо, оору кижинин' кийимдерин, ёрѣ айдылган раствородын' бирюзинде юлюштеген щеткала арчып, онын' соында кургадарына кюнге илип дьат. Кийимдерди дезинфецировать ёткен раствороло дьазаары ордына, олорды чыктаган бѣс ажыра изю утюгле гладить эдерге кем дьок.

3. Оору кижинин' кыбында дьаткан бастыра немелерди, дезинфецировать ёткен раствороло чыктаган бѣслѣ арчып, дье дьымжаак мебельли дезе, дезинфецировать ёткен суйук немеле, дьакшы чыктаган щеткала арчып дьат.

4. Кыптын стенелерия, кийининен' ары ёен бѣслѣ дьыжарыла дьаба, дезинфецировать ёткен раствороло быркыртып дьат, дье полды дезе, дезинфецировать ёткен суюк немеле дьунуп, щелок, содалу ла самынду изю суула дьунуп дьат.

Дезинфекциянын' кийинде, комнатаны узакка эзинделткени, кажы-бир дезинфецировать эдер немелердин' дьыдынан' тюрген айрыларына тузазын дьетирип дьат.

Дезинфекцияны бойынын' кючюбиле канайыпта дьакшы ёткюргени, айлаандыра дьаткандарды, скарлатинала дьугушталарында, бюткил коркуду дьогыла дьеткилдеп болбозын, кыйалта дьок эске алынар керек. Дьанысла таскаган дезинфекторлор, дьугуш дьок эдерин эн' артык, быжулап ёткюреринде алая'тузы дьок эдип дьат. Олорды, кажы-бир шылтак аайынча алдырар арга дьок болуп турган болзо, ол тушта дезинфекцияны бойлары ёткюрерине келижип дьат. Оны ёткюрген улус, дезинфекциянын' кийинде колдорын дьакшы дьунуп, ёрѣ айдылган способторло бойынын' кийимин дьугуш дьок эдип алар керек.

Ясляда, балдардын' садында ла школо дьюрин турган балада скарлатина дьарталып тургузылган болзо, скар-

латинанын' дьугужын таркадарын токтодорына, ол баланын' ооружы керегинде бу учреждениелерге кыйалта дьок, тюрген угузар керек. Ооруган баланын' билезинде арткаан ёскё балдардыла квартира аайынча айлдаштарынын' балдарын, 12 кюннин туркунына, дьартап айтса, оорунун' инкубационный ёйине дьетире ясляга, балдардын' садтарына ла школдорго божодорго дьарабас.

Бу эзедюлю иштерди ёткюрери учун, больш ла шин'жю эдери санитарный комиссияга база городтын'ла дьурт дьерлердин' санитарный уполномоченныйларына берилип дьат.

Кажи-бир дьерде скарлатинала массовый ооруу кёрюнип турган болзо, балдардын' кинога, театрга, магазиндарга ла ёскёдё общественный дьерлерге дьюрерин кыйалта дьок токтодор керек, ненин' учун дезе, ондо, скарлатинала дьугушталган, эмезе, кайда скарлатинала оору кижидьаткан квартиралардан' келген улус дьяантайын ла дьюрерден' айабас.

Скарлатинала оору кижидьелгён дё кийнинде, онын' дьугужы артып калар деп, эске алынып турар керек. Скарлатинала оору кижидьелгён кийнинде, онын' туразынала дьёёжёлёрине дезинфекция ёткюрери кыйалта дьок болуп дьат.

Скарлатинага удур, коруланар прививкалар

Скарлатина тужунда тёс ооруны некедип, стрептококкторды-микробторды бюдюрп турган токсин деп коронго удра корондорды кижинин' ле анайда ок аттын' эди-канына дьуктуруп аларга кем дьок деп, бис, эмнин' сыворотказы керегинде айдып дьартаган болгоныбыс.

Стрептококктын' деп коронынын' ас тоозын, эмезе ёлтюрген стрептококктордын' ла олардын' коронынын' колышканын, кижинин' эди—канына авайла ок (кийдире кадап) дьуктурар дьолыла скарлатинага чыдамал болор (иммунитети) дьуктуруп алар деп ченемел сагышты, ученыйларга, эм—сыворотканын' ижинин' шин'жюлери берип тургандар. Оныбыла мундый бюдюлю вспрыскиваниелерле прививкалар эдилип турган материалды (токсин эмезе ёлтюрген микробтордын' токсинла колышканы) **вакцион** деп адалып дьат.

Баланын' эди-канына онойдо эткен прививкалардын' болыжыла иммунитет чып-чын эдилип дьат деп, дьюзюндьуюр ороондордо ёткюрген бир-канча ченемелдер кёргю-

зип берген. Ондый эп-аргала алынган чыдамал, естественный башка, искусственный деп, атту,—искусственный иммунитет болуп дьат.

Скарлатинага удра ёткюрген прививкалар, дьяманын дьетирибей дьат. Бу прививкалар, кёп шылтакта, кадаган уколдын' ордында, кандыйда ёнсиреени, эди-канынын' изюзин бийиктедерин ле ёскёдё чамыркап оорурын чекебей дьадылар.

Качан прививка эткен кюннин' эн'ирине ле эмезе келер кюннин' эртен туразына, баланын' терези кызарып ла кадаган дьердин' ордында ён'сиреетири, эди—каны эмештен' изип, уядап ла чучурап турганын билинери каа-дьяала болуп дьат. Прививка эткен балдарда уядап ла чучурап турары, эди - канынын' изюзи 38—39 градуска дьетири бийиктеериле каа-дьяа юйдежилип турат. Кажы-бирде, ондый реакция тужунда баланын' эдинде быддыруун чыгарыла темдектелип турат.

Чинееркеп ле тын' учурап турар бастыра ондый айалгалар дьяантайынла бир кюннин' туркувына ёдюп дьадылар. Бу ок айалгалар, кюн туркувына уядабай турган болзо, баланы врачка кыйалта дьок кёргюзер керек.

Скарлатинага удра прививкаларды медицинский ишчилер ёткюрип дьадылар. Балдарга омор, дьюрюминин' 2-чи дьяжынан' баштап эдилеп дьадылар. Балдарды, прививка эдер алдында докторлор кёрюп, су-кадыгынын' турумы аайынча, прививкаларды, кандый балдарга эдерге дьяара-базын, омор бодоштырып дьадылар.

Скарлатинага удра прививкаларды, 7—8 дьяшка дьетири бастыра балдарга ёткюрип дьат. Дье, бу дьяштан' ала дьяан'ысла, омордон' кем, скарлатинага чыдамалы дьок болуп турган, оморго эдилп дьат. Баланын' скарлатинага чыдамал дьогын ченемел прививкала бодоштырып, оны дезе Диктин' способы аайынча ёткюрип дьат. Бу прививка анайда ок дьяманы дьок болуп, база анайда ла тегин аайынча ёткюрилип дьат. Скарлатинанын' коронынын' (токсининин') ас тоозын, колдын' терезине ийне ажыра дьуктурып, 24 частын' бажында онын' ижин шин'деп, кёрюп дьат. Кадаганынын' ордында оогош кызыл мен' билдирип турган,

Диктын' реакциязы положительный болзо, бала скарлатинага чыдамалы дьогын учурлап, дьат. Эмезе уколдын' ордында кызыл мен' билдирбей турган—Диктын' реакциязы отрицательный болзо, ол, баланын' эди-каны скарлатинала оорурынан' канча кире коруланганын, ого чыда-

малду болуп, прививканы керексибей турганын кёргюзип дьат.

Диктын' положительный реакциялу балдар, 7—10 күндөрдүн' ортосунда 3-н' 5 катапка дьетири, скарлатинага удур прививка ёдюп дьадылар.

Бу прививкалардын' болжыла балдардын' эди-каны, бодоштырза, прививкаларды эдип божогон сов'унда эки айдын' бажында иммунитетти (чыдамалды) бюдюрүп дьат. Ол чыдамалды бюдюрери, кандыйда тыш темдекле юйдежилбей дьат. Бюдюрген иммунитетти дьартап тургузарына, прививкалардын' божогон аайынча 2 айдын' бажында, Диктын' способы аайынча база катап ченемел прививка ёткюрзин деп, ученылар дьякып тургандар. Ондый прививка ченемел прививка деп адалып дьат. 60-н' 70 процентке дьетири прививка эткен балдар, чыдамал болорун табарынан' сон'добой, лье арткандары десе вакцинаны кожылта 2—3 катап эдерин керексип дьат деп, ченемел прививка кёргюзип берген. Узак прививканын' кийинде, дьан'ы шин'жю тужунда балдардын' кёп сабазы скарлатинага чыдамалду болгону билдирип дьат.

Скарлатинага удур прививкалар эдери, бисте, 1925 дьылда башталган, база бу ёйдё канча дьус мун' прививка эткен балдар бисте бар болуп дьат.

СССР-н' дьаан городторунда, кёп диспансерлерде, амбулаториялардала консультацияларда прививка эдер пунктар тезёлгөн, ада-энелер, ондо прививка этирерине балдарды апарарга кем дьок.

Скарлатинага удур прививка эткен балдар, прививка этпеген балдарга кёрё, каа-дьяала ооруп дьадылар деп, прививка эткөндөрдүн' кийинен' кёп дьыл шин'жюзин, дьартап бергендер. Прививканы бойынын' ёйинде эткенинде кёрбёй, бала ооруп турган болзо, ол кёп шылтакта ооруну дьен'ил ёдюп дьат. Скарлатинала ооруп, дье коруланар прививканы бойынын' ёйиндё алган балдардын' ортосунда, буу оорунан' ёлери, прививка этпеген балдарга кёре, бир-канча дьябыс болуп дьат.

Ару кейге дьяантайын дьюрери, (сууга эжинери, соок суу урынарыла) ёскөдө оздоривительный мероприятияларла балдардын' эди-канын тын'ыдарыла катый, коруланар прививкаларды элбеде тузаланары—бу ончозы, скарлатинанын' эпидемияларыла тартыжунын' кючтю дьепсели болуп дьат.

Капиталдын' ороондорында ла СССР-да баланын' ооружыла тартыжу

Телекейдин' экономический кызалан'ы, капиталистический оорондорды, промышленностьтын' бастыра бөлүктөрүн, де производстволорды астарына, иш дьоктордын' ёзюмине, дьал тёлүни дьабызадарынала колкючтюлердин' дьадын дьюрюминин' айалгазын коомойтыдарына дьетирген болуп дьат. Бу ончозы, капиталдын' ороондорында колкючтюлердин' балдарынын' су-кадыгында ёлюмдю дьеткерди, дьетирген болуп дьат.

Дьуу дьепселинин' дьаан ёзюмиле база телекей дьуугала СССР-га удра дьууга фашисттердин' белетенип тургавынан' улам, бу калганчы дьылдарда, фашистский ороондордо (Германияда, Италияда ла Японияда) колкючиледьаткандардын' дьюрюми анчадала комойтыганын мунын' юстюне кожор керек. Фашистский дьуу чагыштырачыларынын' базынчыгы, элден' баштап, колкючиледьаткандардын' балдарынын' физический кючюнде, су-кадыгында дьеткерлю болуп дьат.

Бисте советский Союзта балдар, капиталист ороондор дьедип болбос, дьакшы айалгада дьюрип дьадылар.

Бистин' ороондо социализмнын' улу дьаан дьен'юлери' иш дьок болорынын' дьоголгоны, иштеп алганы учун дьалдын' бийиктегени, ишмекчилердин' дьадын-дьюрюминин' дьаранганы. — „бу ончозы, Советский орооннын' кючюнин' учурлу бийигине кёдюрип, оны ёштюлер дьанынан' болгон табарудан' тёжюле корулагадый, су-кадык ла омок, ишмекчилердин' юйезин ёскюрип алар органы берип турган, ишмекчи класстын' дьюрюминин' ле ижинин' ондый обстановказын тёзёп дьат“ (Сталин)¹.

Советский Союзтагы члап, балдарга ондый дьаан кичеемдьиниле вилемкейди, телекейдин бирде ороонында бербей дьат. Бистин' балдар, Сталиннин' кичеемдьизиле курчадып салган. Балдарлу дьурттын' су-кадыгын корулар керекте совет дьан'нын' ижи, балдар ортозында ооруныла ёлюмди дьабызадарына тузазын дьетирген болгон,

Каан турган ёйлё тюн'ейлеп кёрзе, СССР-да балдардын' ёлюми, эки катаптан' ажыра, астап калган.

Советский здравоохранение, скарлативала оорурын дьабызадарына дьедингенин дьеткил деп, бодобой база бистин' орооннын' бастыра колкючтюлеринин' элбек болыжыла

¹. ВКП(б) XVI-чы Съездинде некёр Сталиннин' докладынан'.

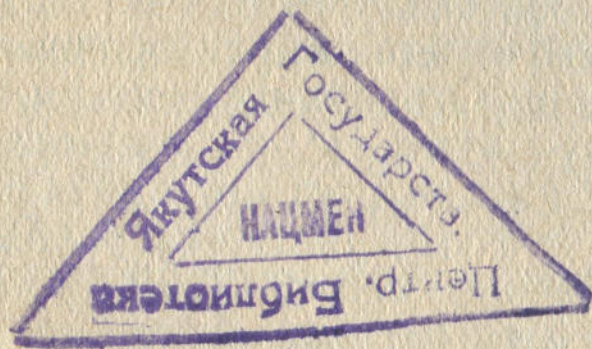

дьюук дьылдарда скарлатинала оорырын оной артык дьабызадарына дьединип алар деп. бойынын алдына задачаны тургузып дьат

Бу задачаны ёткюрерине бис, балдардын ла подросткалардын сукадыгын корулаар керекте, онойдо кёпти эдерибис, база эдер де учурлу болуп дьадыбыс. Дьугуш ооруларла тартыжуда, колкючтюлердин элбек албатызынын активный туружары некелип дьат. Балдардын учреждениелеринин, яслялардын, балдардын садтарынын, балдардын площадкаларынын ла школдордын ижи, дьоннын дьаантайын шинжюзиния алдында турар учурлу.

Балдардын учреждениелеринде акту бойынын дьюрюминде санитарный иш ёткюрери—ару чек дьадары учын бастыра дьерде, кюнин сайын тартыжу болуп дьат, скарлатинаны таркадарынын шылтактарыла база озорло тартыжунун ижиле колкючтюлердин элбек албатызын таныштырары, дьугушка улра бастыра иштерди шиндеп кёрёри бастыра бу мероприятиялар, скарлатинала тартыжуда, бистин сукалык смена учун тартыжуда дьенюлерди дьеткилтеп берерлер.

*Перевод с русского
на ойротский язык*

Ответ. редактор *М. Кызылов.*

Техн. редактор *А. Хажолин.*

Сдано в набор 22/II 39 г. Подписано к печати 4/VI 39 г. Формат бумаги 60×92¹/₁₆. 1¹/₄ п. л. (41215 зн. в 1 п. листе). Уполн. облита № Б-139. Заказ № 545. Тираж 1500 экз.

Гор. Ойрот-Тура, тип. им. Клары Цеткин, Социалистическая 20-а.

Баады 12 акча
Цена 12 коп.

2620 7

Е. С. Бенъяминсон
КАК БОРОТЬСЯ
СО СКАРЛАТИНОЙ
На ойротском языке.